

Csaba László: Mi jön a recesszió után?

hang.hu | 2024. január 08., 15:30 | Gazdaság

A magyar gazdaság 2023-ban valóságos visszaesésbe került. Ezt nem a kormányzati sikerpropagandából tudjuk, hanem a statisztikai adatszolgáltatást végző különféle intézmények egybehangzó kimutatásaiból. Az év nagyobbik részében ezt „technikai recessziónak” keresztelték el. Azaz: az alapvetően egészséges, növekedésre beállt gazdaság – átmeneti kedvezőtlen hatásokra reagálva – egy rövid ideig összehúzódott, de a növekedési trend valójában nem változott meg. Nem ritka a hasonló jelenség például az Egyesült Államok gazdaságában, ahol – különösen pénzügyi rendszer hullámszámai okán – a konjunktúra időről-időre mutat hasonló jeleket.

Hozzá kell még tenni azt is, hogy a gyorsjelentések bizonytalanságokkal terhesek. Utóbbira – épp a hírversenyt okán – a média nemigen fordít figyelmet, a politikában közvetlen érintettek pedig sietve használják ki a számukra kedvezőnek tűnő jeleket. Holott mi sem bizonytalanabb, mint egy gyorsjelentés száma, amelyben általában – a manipuláció szándékát föl sem tételezve – elkerülhetetlenül nagy szerepet játszanak a becslések, a föltételezések, a kiegészítések.

Az igazi gondot az jelenti, hogy a gazdasági szereplők döntéseiket igen nagy részben épp ezekre a – nagyon ingoványos talajon álló – kimutatásokra alapozzák. Igaz ez a makroökonómiára, mindenekelőtt a gyors és részletekbe menő döntéseket hozó, azonnali hatásokkal járó költségvetési politikára, az adóktól a kiadásokig, mindezek ütemezéséig és a mentességek és nem jelentéktelen kivételek megadásig vagy meg nem adásáig. Jó esetben kevésbé érvényes ez a jegybanki politikára, aminek eszközei eredendően közép- és hosszú távon fejtik ki hatásukat. De nagyon is áll mindez mikroszinten is, a nagy és kisebb vállalatok és háztartások döntéseire. Még azok is, akik tudatában vannak a bizonytalanságnak, hajlamosak – szegény ember vízzel főz alapon – erre a homoktalajra építeni döntéseiket.

Márpedig a jelentések gyorsasága okán nem ritka az az eset, hogy a benne szereplő számok nem megbízhatóan mutatják a valóságot. Csak két példát említve, az infláció valós mértékét csak az előre becsléseket kiigazító és ellenőrző végleges kimutatások alapján állapíthatjuk meg pontosan. Az államháztartás helyzetét csak az egyes alrendszerek összevonása – konszolidálása – és a részterületi folyamatok revíziója után ismerjük meg. Utóbbiban messze nem szokatlan, hogy az előirányzatok és a valóság messze esik egymástól – elég, ha csak a főképp kötött áron és központi tarifákkal dolgozó kórházak évente újratermelődő adósságára gondolunk.

És ehhez jönnek a napi politika által közvetlenül generált bizonytalanságok. Csak a példa újszerűsége okán említjük a rendező pályaudvar területére tervezett „pesti Dubaj” ötletét. Ezt kell a régi ismert kezdeményezésekkel kiegészítenünk, amelyek az akkumulátorgyáraktól (hol és mennyit) a Budapest-Belgrád vasútvonal felújításáig tetszés szerint sorolhatók. Bár az említetteknek általában – főleg egy-egy időszakon belül – csak egy része teljesül, nem szabad elfeledkezni arról, hogy a gazdaság szerves egységként működik. Vagyis minden mindennel összefügg. Ezért egy – önmagában még oly dicséretes – befektetés rendszerint egy sor járulékos beruházást igényel. Például az akkugyár vízellátást és elektromos energiát.

A régi időkben ezeket a tételeket – szabad javaknak minősítve – a közgazdasági elemzés területén kívülre utalták. Később azonban, legalább egy fél évszázada – és a klímakérdések előtérbe kerülésével még inkább – épp ezek kerültek az érdeklődés középpontjába. Mert minden gazdálkodás végső fokon arról szól, hogy a versengő célok közül hányat és mikor lehet egyidejűleg megvalósítani. A konkrét példánál maradva, ha a magyar mezőgazdaság szenved a vízhiánytól, akkor nem jó ötlet vízigényes technológiákra építeni az ipart, akkor sem, ha az munkahelyeket teremt. Ha a villamos hálózat már a covid idején felszerelt napelemekkel termelt házi áramot sem tudja korlátlanul fölvenni, akkor érdemes-e energiaigényes ágazatot támogatni közpénzzel, adottan a befektetés 15-25 százalékos értékének megfelelő hatalmas összegekkel? És mi lesz a régen ugyancsak a közgazdaság – és a gazdaságpolitika – fókuszán kívülre utalt hulladékokkal? Mint tudjuk, a környezeti fenntarthatóság legköltségesebb közvetlen eleme épp az újrahasznosítás, amit az EU a körforgásos gazdaság kategóriáján át érzékeltet.

Ha ezek az elemi szerkezeti összefüggések élnek, akkor korántsem lehet olyan egyszerűen értelmezni a helyzetet, amit az egyik kormánytag úgy fogalmazott: „visszaesés után jön a felpattanás”. Jó esetben ez így is van. De épp azért emlegettük a fentiekben a gátló tényezőket, hogy kiderüljön: ami egy közgazdasági modellben automatikusan érvényes, a valóságban vagy megtörténik, vagy nem. Például, ha elindul egy beruházás, de a hozzá kapcsolódó fejlesztések elmaradnak, akkor bizony szűk keresztmetszetek keletkeznek. A termelési potenciálnak csak egy részét lehet kihasználni, azt is drágábban, a pótlólagos fejlesztések terhét pedig valakinek viselnie kell. Ez a valaki többnyire nem lehet más, mint az adófizetők közössége, vagy közvetlenül, vagy a jövő nemzedékre terhelve a ma be nem árazott kiadást.

A magyar gazdaság növekedése előtt – számos vélelemtől eltérően – nem a pozitív reálkamat emelkedik akadályként, hanem mindenekelőtt szerkezeti kérdések. Minél erősebben szorgalmazza a kormányzat – az újraiparosítás jelszavával – az alacsony hozzáadott értékű, a hasznot nem az értéklánc hazai részében realizáló tevékenységeket, minél nagyobb ezeknek a finanszírozási költsége, annál

kisebb a potenciális növekedés üteme. Ehhez társul a számunkra releváns külső piacok – mindenekelőtt az Európai Unió – lassú növekedése, és a számunkra elérhető keleti piacokat sújtó háború is. Ekkor pedig a kezdők hibáját követnénk el, ha elhinnénk: ha a visszaesést megelőzően már volt 5 százalék a növekedés üteme, akkor ennél kevesebb nem is lehet már.